

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ

©2020 ЗЕЛЕНЬКО О. О., ГУЦАН Т. Г., ГУРА А. О.

УДК 338.242.4
JEL: E52; E22; E62; E65; F21

Зеленько О. О., Гуцан Т. Г., Гура А. О. Інвестиційний клімат в економіці України: сучасний стан і напрями покращення

Метою статті є аналіз інвестиційного клімату в економіці України та можливих шляхів його покращення. З цією метою розглянуто складові інвестиційного клімату в економіці України: макроекономічні, мікроекономічні, правові, політичні, соціальні та фінансово-кредитні. На основі аналізу складових інвестиційного клімату зроблено висновок про те, що, незважаючи на наявність низки значних переваг, він, у цілому, є несприятливим для інвесторів. Такий стан справ значною мірою пов'язаний із економічною політикою, яка тривалий час проводилася в Україні. Запропоновано шляхи покращення інвестиційного клімату в економіці, які включають в себе: розробку та реалізацію структурно-інвестиційної політики (визначення довгострокових пріоритетів розвитку національної економіки та розробка дієвих заходів стимулювання); заходи бюджетно-податкової політики (зменшення кількості податків, спрощення їх адміністрування), монетарної політики (перехід до стимулюючої монетарної політики); зменшення бюрократичних процедур на шляху залучення інвестицій, боротьба з корупцією (повноцінний запуск роботи антикорупційних органів та організація їх ефективної співпраці); реформування судової системи, СБУ, поліції та ін. Звернуто увагу на боргову політику держави як фактор, що негативно впливає на інвестиційну привабливість національної економіки. Важливість інвестицій для розвитку економіки, фундаментальні зміни у світовій економіці на основі четвертої промислової революції роблять актуальними її у подальшому дослідження в динаміці складових інвестиційного клімату економіки України та аналіз заходів політики, спрямованих на його покращення.

Ключові слова: інвестиційний клімат, складові інвестиційного клімату, бюджетно-податкова політика, структурно-інвестиційна політика, монетарна політика, боротьба з корупцією.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-1-100-107>

Бібл.: 23.

Зеленько Олександр Олегович – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри, кафедра економічної теорії, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (вул. Алчевських, 29, Харків, 61002, Україна)

E-mail: azelenko1077@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7283-0914>

Гуцан Тетяна Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент, кафедра економічної теорії, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (вул. Алчевських, 29, Харків, 61002, Україна)

E-mail: gutsan.hnpu@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6233-301X>

Гура Анна Олександрівна – старший викладач, кафедра економічної теорії, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (вул. Алчевських, 29, Харків, 61002, Україна)

E-mail: annagura2014@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8111-7133>

УДК 338.242.4
JEL: E52; E22; E62; E65; F21

Зеленько А. О., Гуцан Т. Г., Гура А. А. Инвестиционный климат в экономике Украины: современное состояние и направления улучшения

Целью статьи является анализ инвестиционного климата в экономике Украины и возможных путей его улучшения. С этой целью рассмотрены составляющие инвестиционного климата в экономике Украины: макроэкономические, микроэкономические, правовые, политические, социальные и финансово-кредитные. На основе анализа составляющих инвестиционного климата сделан вывод о том, что, несмотря на наличие ряда значительных преимуществ, он, в целом, является неблагоприятным для инвесторов. Такое положение дел в значительной степени связано с экономической политикой, которая длительное время проводилась в Украине. Предложены пути улучшения инвестиционного климата в экономике, которые включают в себя: разработку и реализацию структурно-инвестиционной политики (определение долгосрочных приоритетов развития национальной экономики и разработка действенных мер стимулирования); меры бюджетно-налоговой политики (уменьшение количества налогов, упрощение их администрирования), монетарной политики (переход к стимулирующей монетарной политике); уменьшение бюрократических процедур на пути привлечения инвестиций, борьба с коррупцией (полноценный запуск работы антикоррупционных органов и организация их эффективного сотрудничества); реформирование судебной системы, СБУ, полиции и др. Обращено внимание на долговую политику государства как фактор, негативно влияющий на инвестиционную привлекательность национальной экономики. Важность инвестиций для развития экономики, фундаментальные изменения в мировой экономике на основе четвертой промышленной революции делают актуальными и в дальнейшем исследования в динамике составляющих инвестиционного климата экономики Украины и анализ мер экономической политики, направленных на его улучшение.

Ключевые слова: инвестиционный климат, составляющие инвестиционного климата, бюджетно-налоговая политика, структурно-инвестиционная политика, монетарная политика, борьба с коррупцией.

Библ.: 23.

Зеленько Александр Олегович – кандидат экономических наук, доцент, заведующий кафедрой экономической теории, Харьковский национальный педагогический университет им. Г. С. Сковороды (ул. Алчевских, 29, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: azelenko1077@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7283-0914>

Гуцан Татьяна Григорьевна – кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры экономической теории, Харьковский национальный педагогический университет им. Г. С. Сковороды (ул. Алчевских, 29, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: gutsan.hnpu@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6233-301X>

Гура Анна Александровна – старший преподаватель кафедры экономической теории, Харьковский национальный педагогический университет им. Г. С. Сковороды (ул. Алчевских, 29, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: annagura2014@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8111-7133>

Zelenko O. O., Gutsan T. G., Hura A. O. Investment Climate in Ukraine's Economy: Current Status and Directions of Improvement

The article is aimed at analyzing the investment climate in Ukraine's economy and possible ways to improve it. To this purpose, components of the investment climate in Ukrainian economy are considered as follows: macro-economic, micro-economic, legal, political, social, and financial-credit. On the basis of an analysis of the components of investment climate, it is concluded that, despite the presence of a number of significant advantages, it is generally unfavorable to investors. This state of affairs is largely related to the economic policy that has been effective in Ukraine for a long time. Ways to improve the investment climate in the economy are proposed, which include: development and implementation of a structural-investment policy (defining long-term priorities for development of the national economy and elaborating effective stimulation measures); budget-fiscal policy measures (reducing the number of taxes, simplifying their administration), monetary policy (transition to stimulative monetary policy); reducing bureaucratic procedures on the way to attracting investments, countering corruption (full start-up of anti-corruption bodies and organizing their efficient cooperation); reform of the judicial system, the SSU, the police, etc. Attention is drawn to the debt policy of the State as a factor that negatively affects the investment attractiveness of the national economy. The importance of investments for development of the economy, fundamental changes in the global economy in view of the fourth industrial revolution make relevant further research in the dynamics of the components of the investment climate of Ukraine's economy and analysis of economic policies aimed at improving it.

Keywords: investment climate, components of investment climate, budget-fiscal policy, structural and investment policy, monetary policy, countering corruption.
Bibl.: 23.

Zelenko Oleksandr O. – PhD (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Economic Theory, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (29 Alchevskyykh Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: azelenko1077@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7283-0914>

Gutsan Tetiana G. – PhD (Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Theory, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (29 Alchevskyykh Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: gutsan.hnpu@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6233-301X>

Hura Anna O. – Senior Lecturer of the Department of Economic Theory, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (29 Alchevskyykh Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: annagura2014@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8111-7133>

Важливою характеристикою економіки, яка обумовлює обсяги інвестицій та динаміку ділової активності, є стан інвестиційного клімату. Від характеристик інвестиційного клімату залежить конкурентоспроможність економіки та добробут населення країни. За роки незалежності влада так і не спромоглася створити сприятливий інвестиційний клімат, що відповідним чином вплинуло на обсяги інвестицій, показники ділової активності та рівень життя в країні. Як і в попередні роки, зараз перед владою в Україні стоїть завдання прискорити економічне зростання, підвищити доходи населення, що неможливо зробити без поліпшення інвестиційного клімату. Отже, проблема покращення інвестиційного клімату в національній економіці і надалі є надзвичайно актуальною.

Дослідженню проблем інвестиційного клімату присвячені роботи багатьох українських вчених, зокрема М. І. Дибі, О. В. Носової, О. В. Раєвневої та ін. Незважаючи на значну увагу дослідників до зазначених проблем, висока швидкість змін у цій сфері робить актуальним подальше дослідження в цьому напрямі. Значний науковий і практичний інтерес також викликає аналіз можливих шляхів поліпшення інвестиційного клімату в країні.

Мета дослідження полягає в аналізі інвестиційного клімату в економіці України та можливих шляхів його покращення.

Під інвестиційним кліматом розуміють сукупність політичних, соціально-культурних, фінансово-економічних і правових умов, які визначають якість підприємницької інфраструктури, ефективність ін-

вестування і ступінь можливих ризиків при вкладенні капіталу. [17, с. 359] В економічній літературі виділяють такі складові інвестиційного клімату: макроекономічні, мікроекономічні, правові, політичні, соціальні, фінансово-кредитні [1].

Макроекономічна складова. Для інвесторів важливою є ємність національного ринку та тенденції розвитку економіки, параметри та тенденції розвитку бюджетної сфери, рівень безробіття, інфляції та ін. Привабливим є те, що Україна має достатньо ємний внутрішній ринок, який, на жаль, демонструє повільні темпи економічного зростання. За попередні 5 років владі вдалося досягти макроекономічної стабілізації, прийняти збалансований бюджет, тримати гнучкий курс гривні та відносно невисокі темпи інфляції. Серед негативного можна виділити значні показники зовнішньої трудової міграції населення, низькі темпи зростання ділової активності у промисловості (на 0,5% за січень – червень 2019 р.), низькі реальні доходи більшої частини населення [2].

Мікроекономічна складова. Інвестори звертають увагу на стан конкурентного середовища, відносини суб'єктів господарювання між собою та з органами державної влади. В українській економіці ринки характеризуються різним рівнем конкуренції: від висококонкурентних (роздрібна торгівля, громадське харчування та ін.) до ринків, де конкуренція є обмеженою (енергетика). Підприємницька діяльність все ще є досить зарегульованою з боку держави, хоча уряд останніми роками робить кроки, які спрямовані на спрощення відносин між державою та бізнесом.

Також для підприємницького середовища в Україні не є характерною висока ділова культура, дотримання взятих на себе зобов'язань.

Правова складова. Інвестори звертають увагу на якість і простоту законодавчого забезпечення прав власності, гарантій інвестиційної діяльності, послідовність і суперечливість законодавства, складність податкового законодавства та ін. У цьому аспекті інвестиційний клімат в Україні виглядає непривабливо. Протягом усіх років незалежності України українське законодавство було недосконалим, суперечливим і часто змінювалося [4, с. 57]. Суперечності та недоліки законодавства призводять до непорозуміння з органами державної влади, що ставить під загрозу стабільне функціонування бізнесу. Ситуація погіршується вкрай недосконалим функціонуванням судової системи, для якої характерним є корупція, непрозоре прийняття рішень, тривалий час розгляду справ та ін. Рівень довіри до судової системи в Україні є найнижчим у країнах колишнього СРСР і одним із найбільш низьких у світі [15]. Також експерти відзначають проблему невиконання судових рішень, яка існує багато років і не вирішується й зараз [13].

Не додає інвестиційному клімату привабливості і функціонування податкової системи в Україні. У рейтингу Doing Business 2020 за показником складності сплати податків Україна посіла 65 місце, погіршивши свій минулорічний показник (54 місце в рейтингу) [22]. Зокрема, на заповнення та подачу податкової звітності в Україні в середньому необхідно витратити 328 годин на рік, а у країнах OECD – 158,8 годин [22]. Окрім складної системи адміністрування та високих податків, можна відмітити нестабільність і часті зміни податкового законодавства. Такі зміни часто відбуваються в процесі підготовки бюджету на наступний рік. Серед останніх прикладів – резонансна ситуація із намірами перенесення центрального офісу та тимчасовою зупинкою найбільшої в країні тютюнової фабрики, яка належить British American Tobacco через непрогнозовану фіскальну політику [6; 7].

Політична складова. У зазначеній складовій інвестори оцінюють ступінь державного втручання в економіку, рівень демократичних перетворень у країні та політичну стабільність. Одним із найбільш інформативних показників, який застосовується для оцінки ступеня втручання держави в економіку, є частка ВВП, яка перерозподіляється через сектор державного управління. За оцінками фахівців, у 2018 р. через цей сектор в Україні було перерозподілено 43% ВВП, а з урахуванням доходів державних і комунальних підприємств частка, яку перерозподіляє держава, перевищила 50%. В економічних системах з ліберальним підходом до державного регулювання цей показник зазвичай становить близько 30% (інколи до 40%) [18]. Ця особливість української економіки, яка свід-

чить про сильний вплив держави на економічні процеси, є стримуючим фактором для інвесторів, оскільки помилкові рішення органів державної влади можуть завдати значної шкоди діловій активності в економіці.

Оцінюючи рівень демократичних перетворень у країні, відмітимо, що основними досягненнями є розвиток громадянського суспільства, свобода слова та поступове покращення ситуації із прозорістю виборів. Незважаючи на поступовий розвиток демократичних процесів, дослідники відзначають низьку динаміку їх розвитку, інколи відкат назад у сфері демократичного врядування як на національному, так і на місцевому рівні [14]. Зокрема, у питанні функціонування уряду України у 2018 р. оцінка британського дослідницького центру «EIV», що входить до впливового журналу «The Economist», є найнижчою серед інших показників, які характеризують демократичний розвиток країни: 3,21 бала з 10 [19].

Після виборів Президента України та виборів до Верховної Ради в політичному житті країни склалась унікальна ситуація, коли одна політична сила на чолі з Президентом має виключний вплив на всі гілки влади в країні. Серед українських ЗМІ та політиків зараз практично відсутня критика виконавчої влади. Існуюча політична стабільність відкриває нові можливості для проведення реформ в країні. Ця обставина є джерелом оптимізму стосовно проведення реформ і покращення інвестиційного клімату в країні у майбутньому. Відмітимо, що політична складова зараз не є фактором, який підвищує інвестиційну привабливість економіки України: значний рівень втручання в економічні процеси, наявність значного державного сектора в економіці, який є джерелом масштабних зловживань, суперечливі результати демократичних перетворень, які не сприяють ефективній роботі органів державної влади, та корупція обумовлюють дуже обережне ставлення інвесторів до інвестування в економіку України.

Соціальна складова. Для інвесторів є важливим наявність злагоди в суспільстві з проблем соціально-економічного розвитку держави, соціально-психологічний стан населення, ставлення в суспільстві до приватної власності та до походження інвестицій.

Українське суспільство у 2013–2014 рр. висловилося за європейський вектор розвитку країни, за докорінне реформування суспільного, економічного життя. Однак, незважаючи на прагнення рухатись у бік розвитку ринкових відносин та інститутів, значна частина населення підтримує посилення ролі держави на соціально-економічні процеси (перерозподіл благ у країні, зменшення розриву в доходах між багатими і бідними, вирішення проблем із соціальним захистом). Ліберальні погляди підтримує значно менша частина суспільства [20]. Слід відмітити, що під впливом декількох десятиріч суперечливого та непослідовного реформування економіки України в

суспільстві змінився соціально-психологічний стан населення та його ставлення до соціально-економічних процесів. Опитування Центру Разумкова, які проводилися у 2017 і 2018 рр., свідчать, що у 2018 р. майже 38% опитаних вважали, що характерною рисою економіки України є постійні економічні шоки та кризи, які залишатимуться такими в найближчі десятиріччя. Ще близько 21% опитаних вважають, що кожні 3–4 роки в економіці відбуватимуться кризові явища. Дані опитування свідчать, що зменшується частка тих (до 10%), хто вважає, що влада спроможна вивести країну на траєкторію стійкого і тривалого економічного зростання. Такі тенденції в настроях суспільства, за думкою фахівців, здатні поставити під сумнів не лише проведення реформ, а й суспільно-економічні та політичні перспективи країни у майбутньому [20]. Зазначений стан справ далеко не кращим чином впливає на інвестиційну привабливість національної економіки, оскільки свідчить про наявність сприятливого середовища для поширення популістичних політичних рухів та прийняття неважених, популістських рішень українською владою.

Розглядаючи *фінансово-кредитну складову* інвестиційного клімату, інвестори аналізують місткість і стан фондового ринку, розвиненість банківської системи, доступ до факторів виробництва та монетарну політику.

Становлення та розвиток фондового ринку в Україні відбувалися в умовах відсутності чіткої політики держави, законодавчої бази та невідповідності окремих складових ринку міжнародним стандартам. Як наслідок, на теперішній час механізм функціонування ринку не є достатньо прозорим і характеризується низькою емністю, ліквідністю та низьким відсотком акцій, що перебувають в обігу. Через це національний фондовий ринок є більш волатильним порівняно з іншими країнами [5]. Слід відмітити, що протягом 2017–2018 рр. відбулися позитивні зміни, які мають покращити сприйняття інвестиційного клімату інвесторами: український фондовий ринок показав стрімке зростання після значного падіння показників роботи, яке викликано збройним конфліктом на сході країни [10].

Аналіз банківської системи України свідчить, що за останні роки вона пережила немало потрясінь. Однією зі старих і гострих проблем банківської системи було кредитування підприємств, пов'язаних з власниками банків, як правило, на пільгових умовах. Починаючи з 2014 р. керівництво НБУ зосередило свої зусилля на вдосконаленні механізмів роботи банківської системи та банківського нагляду, які мали за мету подолання її хронічних проблем. Внаслідок політики НБУ, спрямованої на оздоровлення банківської системи, суттєво скоротилася кількість банків, поліпшились якісні показники їх роботи: зменшилась частка проблемних кредитів, підвищилися показни-

ки кредитування бізнесу та населення, збільшились обсяги депозитів та ін. Слід відмітити, що, незважаючи на певні якісні зміни у функціонуванні банківської системи в останні роки, українські банки не повною мірою виконують функцію ефективних фінансових посередників: особливо проблемним є кредитування виробничого сектора економіки. Ця обставина негативно позначається на інвестиційній привабливості національної економіки.

Економіка України має низку переваг у доступі до факторів виробництва, які можуть використовувати інвестори. Варто зазначити, що доступ до деяких із цих факторів є утрудненим через наявність бюрократичних перешкод і присутності великих українських фінансово-промислових груп.

Серед ресурсів, які можуть використовувати інвестори, можна назвати такі:

- ✦ наявність різноманітних виробництв та відповідної інфраструктури (наприклад, машинобудування, авіакосмічна промисловість, гірнична, хімічна промисловість та ін.);
- ✦ багата сировинна база. У надрах України виявлено майже 20 тис. родовищ, з яких 8290 за 98 видами сировини мають промислове значення;
- ✦ доступ до транспортної інфраструктури, що є важливим з огляду на вигідне географічне розташування країни;
- ✦ наявність унікальних чорноземів. На території України, частка якої становить 0,5% від площі земної кулі, знаходиться близько 20% світового запасу чорноземів. Це свідчить про потужний потенціал виробництва с/г продукції в країні [16];
- ✦ наявність освіченої та кваліфікованої робочої сили. Україна займає пристойні місця в рейтингу стосовно окремих показників функціонування системи освіти: зокрема за якістю математичної та природничої підготовки [11; 23].

Аналіз монетарної політики за останні роки свідчить, що вона не сприяє покращенню інвестиційної привабливості економіки України. НБУ проводить жорстку монетарну політику, яка спрямована на стримування грошової пропозиції (у 2018 р. облікова ставка НБУ становила 18%) [12]. Така політика має на меті утримання курсу гривні в певних межах і залучення значних фінансових ресурсів для фінансування та обслуговування державного боргу. Водночас наслідком жорсткої політики НБУ є недоступність кредитів для розвитку реального сектора економіки та виникнення ефекту витіснення на внутрішньому фінансовому ринку, коли банки спрямовують значну частку своїх ресурсів на купівлю ОВДП з високою дохідністю. Як наслідок, така політика обмежує зростання ділової активності в економіці та створює ризики для країни з огляду на величину та динаміку

державного боргу, що вже викликає занепокоєння в економістів.

Підбиваючи підсумки аналізу складових інвестиційного клімату в Україні, можна зробити висновок, що, незважаючи на наявність низки значних переваг, він є несприятливим для інвесторів. Такий стан справ значною мірою пов'язаний із економічною політикою, яка проводилася в Україні. У 2019 р. зміни в політичному житті України привели до практично повного перезавантаження влади, що відкрило небачені досі можливості для реформування країни. Анонсоване владою бажання залучити значні обсяги інвестицій в економіку повинно базуватися на реформуванні складових інвестиційного клімату. Команда чинного президента вже зробила кроки, які покращують окремі складові інвестиційного клімату, однак дії влади не носять системного характеру й іноді відбуваються без аналізу довгострокових наслідків прийнятих рішень.

На наше глибоке переконання, успіх можуть принести лише системні заходи з реформування інвестиційного клімату в Україні. Серед заходів, які сприятимуть його покращенню, мають бути такі:

1. Структурно-інвестиційна політика. Багаторічна політика виділення коштів багатьом галузям, часто – залежно від лобістських зусиль, на теперішній час себе повністю вичерпала. Україна програє конкуренцію із залучення інвестицій іншим країнам із прозорою та зрозумілою економічною політикою. Тому важливо чітко визначити структурні пріоритети розвитку української економіки та сформувати умови для залучення інвестицій в обрані пріоритети. Національні й іноземні інвестори повинні бачити довгострокові пріоритети розвитку економіки та розуміти, як держава буде підтримувати їх розвиток. У переліку пріоритетів повинні бути наукоємні галузі, які мають перспективи зростання в умовах розвитку четвертої промислової революції, та галузі, які мають експортний потенціал або впливають на нього (ІТ-галузь, енергетичне машинобудування, літакобудування, військово-промисловий комплекс, альтернативна енергетика, сільське господарство та переробка с/г продукції, розвиток інфраструктури та ін.). Серед заходів стимулювання пріоритетів можуть бути: податкові пільги при ввезенні сучасного обладнання та технологій, виділення земельних ділянок і підведення до них необхідних комунікацій, спрощений порядок прийняття на роботу іноземців, державна підтримка експорту, кредитна підтримка окремих проектів з боку держави та ін.

2. Реформування бюджетно-податкової політики. Важливим напрямом удосконалення податкової системи є зменшення кількості податків, обов'язкових платежів та спрощення системи адміністрування податків. У рейтингу Світового банку Doing Business 2019 за показником оподаткування Україна посіла 54 місце, погіршивши становище по-

рівняно з попереднім роком [21]. Необхідним є вдосконалення механізму роботи фіскальної та митної служб з метою зменшення бюрократичних перешкод для бізнесу, припинення функціонування різних схем з мінімізації та ухилення від сплати податків, важливо також виважено підходити до кадрових призначень у цій сфері.

Необхідно ліквідувати хаотично надані податкові пільги галузям, які не є пріоритетними, та підвищити прозорість при розподілі та використанні коштів бюджетів усіх рівнів. Перш за все повинні бути профінансовані структурно-галузеві пріоритети. Практика виділення коштів на неефективні, кон'юнктурні проекти, які проштовхуються групами впливу в українській політиці, при прийнятті бюджету має бути припинена.

Важливим напрямом є вдосконалення адміністрування ПДВ. Вади українського законодавства у цій сфері добре відомі, однак протягом багатьох років вони не виправлені, що, зокрема, дозволяє отримувати незаконне відшкодування ПДВ та ін.

Потребують впровадження зміни оподаткування великого бізнесу, які передбачені планом «Base Erosion and Profit Shifting» (BEPS – глобальний проєкт по боротьбі з ухиленням від оподаткування та виведенням грошей в офшори). Цей крок дозволить суттєво зменшити використання офшорних компаній великими фінансово-промисловими групами з метою зменшення податкових платежів.

У підсумку, зазначені заходи сприятимуть збільшенню прозорості функціонування податкової та митної служб, збільшать податкові надходження до бюджету, спростять діяльність бізнесу, дозволять більш ефективно використовувати обмежені фінансові ресурси бюджету та позитивно вплинуть на інвестиційну привабливість національної економіки.

3. Зменшення бюрократичних процедур. Йдеться про зменшення кількості ліцензій на право здійснювати різні види підприємницької діяльності, дозволів. Аналіз місця країни у рейтингу Doing Business 2019 свідчить, що спрощення потребує процедура підключення до електричних мереж, отримання дозволів на будівництво, вирішення проблеми неплатоспроможності та ін. [21].

4. Боротьба з корупцією. За останні 5 років в Україні були створені НАБУ, САП, антикорупційний суд, ДБР. Зазначені структури повинні були розпочати реальну боротьбу з корупцією та економічними злочинами в країні, особливо серед високопосадовців. Однак очікування суспільства на реальну боротьбу зі зазначеними злочинами не виправдалися. За 5 років вироків по резонансних справах так і не було винесено, також багато справ, пов'язаних із чиновниками високого рангу, депутатами, так і не дійшли до суду. Натомість, надбанням суспільства стали численні скандали та помилки в роботі, пов'язані із

керівництвом і працівниками зазначених структур. Тому на теперішній час досі залишається актуальним повноцінний запуск усієї системи антикорупційних органів та їх ефективна співпраця.

5. *Реформа прокуратури, СБУ, поліції.* За роки незалежності ці структури стали в очах суспільства уособленням корупції, неефективності та корпоративної солідарності, навіть коли мова йшла про серйозні злочини. Зараз необхідна докорінна реформа цих організацій, перегляд їх функцій відповідно до кращого світового досвіду (наприклад, позбавлення СБУ невластивих їй функцій із розслідування економічних злочинів).

6. *Реформа судової системи.* В Україні судді є залежними від виконавчої та законодавчої влади, але значною мірою корумпованими та упередженими. Як наслідок, рівень довіри до судів в Україні є одним із найнижчих у світі (станом на березень 2015 р. лише 11% довіряли судовій системі) і найнижчим у країнах колишнього Радянського Союзу [15]. На сьогоднішній день судова система є суттєвою перешкодою для розвитку бізнесу та залучення інвестицій в економіку. Намагання влади протягом 2014–2019 рр. почати судову реформу наштовхнулися на спротив більшої частини політичної еліти та суддівського корпусу. У результаті проведення реформи суттєво загальмувалось і не дало суттєвих результатів, на які очікувало суспільство. Спостерігаються лише окремі, точкові зміни. На нашу думку, українській владі необхідно продовжити розпочаті зміни з урахуванням отриманого досвіду та рекомендацій Ради Європи. Зокрема, необхідно продовжити вдосконалення процесу перевірки та відбору суддів, проводити відбір суддів на основі конкурсу, усунути вплив політиків на кар'єру суддів, запровадити чіткі критерії добросовісності, встановити більш чітку процедуру притягнення суддів до відповідальності, обмежити недоторканність суддів, спростити систему судів, посилити вимоги для призначення на посаду судді (зокрема вік, досвід), створити незалежний від політичного впливу орган, який відповідатиме за призначення, кар'єру та звільнення суддів та ін. [15].

7. *Ненарощування державного боргу.* За останні роки державний борг України постійно зростає і станом на 31.10.2019 р. становив 81,83 млрд дол. США (за 2019 р. державний борг становив 62% до ВВП) [3]. Обслуговування державного боргу у 2019 р. становило більше, ніж третину бюджету країни, і така ситуація збережеться і у 2020 р.: витратна частина бюджету становить 1,17 трлн грн, обслуговування держборгу – 438,1 млрд грн (це 37,44% видаткової частини бюджету) [8; 9]. Така ситуація породжує невпевненість інвесторів у майбутньому гривні та фінансовій стабільності в майбутньому. Ситуація в економіці ускладнюється тим, що Міністерство фінансів, бажаючи зменшити валютні ризики для бюджету, активно розміщує гривневі ОВДП і, таким чином, створює ефект витіснення на національному фінансовому ринку. Цей ефект має на-

слідком зростання вартості грошей, витіснення з національного фінансового ринку приватних позичальників через високі відсоткові ставки, зменшення ділової активності, експорту та ін. На нашу думку, в процесі реформування економіки необхідно максимально використати резерви фіскальної політики (підвищення прозорості роботи митниці, покращення адміністрування ПДВ, сплата податків великим бізнесом, оптимізація видатків бюджету), що дозволить збільшити податкові надходження та зменшити потребу у випуску ОВДП. У сукупності це дозволить зменшити необхідність у позичкових коштах, зменшить ефект витіснення на фінансовому ринку та сприятиме залученню фінансових ресурсів у реальну економіку.

8. *Монетарна політика.* Існуюча монетарна політика не спрямована на стимулювання економічного зростання. Головна мета НБУ – утримання показника інфляції та курсу гривні. Існуюча жорстка монетарна політика не дає можливості розвивати національне виробництво, оскільки кредити є недоступними для більшості підприємств. Для розвитку національного виробництва, що позитивно впливає на сприйняття інвестиційного клімату в очах інвесторів, необхідна політика, яка зробить кредити доступними для виробничого сектора економіки (політика «дешевих грошей»).

ВИСНОВКИ

Незважаючи на значний інвестиційний потенціал національної економіки та наявність привабливих складових, у цілому інвестиційний клімат України є несприятливим для інвесторів. Найчастіше серед проблем називають корупцію, неефективну економічну політику, неефективність роботи державного сектора економіки, поліції, СБУ, судової системи, динаміку державного боргу та ін. Зазначені проблеми актуалізують необхідність змін в економічній політиці держави з метою покращення інвестиційного клімату в країні.

Важливість інвестицій для розвитку економіки, фундаментальні зміни у світовій економіці роблять актуальними та в подальшому дослідження складових інвестиційного клімату в динаміці та аналіз заходів політики, спрямованих на його покращення. Лише поліпшення інвестиційного клімату в економіці України сприятиме залученню значних обсягів інвестицій у національну економіку, зростанню конкурентоспроможності виробництва та підвищенню рівня життя українців. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакулич М. М. Складові формування інвестиційного клімату в трансформаційній економіці України. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2013. № 1. С. 39–47. URL: <http://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2013/1/6.pdf>

2. Вишинський Г. Неймовірне зростання української економіки на 4,6%. «Просто перестали красти», аномалія чи норма. 21.08.2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/08/21/650817/>
3. Вінокуров Я. Державний борг України за місяць зріс на понад \$1 млрд – Мінфін. 30.10.2019. URL: <https://hromadske.ua/posts/derzhavnij-borg-ukrayini-zamisyac-zris-na-ponad-dollar1-mlrd-minfin>
4. Зеленько О. О., Прокопюк О. М. Антикризова політика держави та інвестиційна привабливість України. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Економіка»*. 2010. Вип.10. С. 55–59.
5. Касьянова Н. В., Курбанов О. О. Фондовий ринок: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 262–265. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/10_ukr/46.pdf
6. Компания British American Tobacco переносит центральний офіс в Восточной Европе из Украины в Румынию. 24.09.2019. URL: https://censor.net.ua/news/3150008/kompaniya_british_american_tobacco_perenosit_tsentralnyyi_ofis_v_vostochnoyi-evrope_iz_ukrainy_v_rumyniyu
7. Крупнейшая табачная фабрика Украины British American Tobacco остановилась из-за нового закона ВР. 18.10.2019. URL: https://censor.net.ua/news/3154622/kрупнейshaya_tabachnaya_fabrika_ukrainy_british_american_tobacco_ostanovilas_izza_novogo_zakona_vr
8. Калашник П. Мінімалка 4723 грн і понад 1 трлн доходів: Уряд вніс у Раду проєкт бюджету на 2020 рік. 15.09.2019. URL: <https://hromadske.ua/posts/minimalka-4723-grn-i-ponad-1-trln-dohodiv-uryad-vnis-u-radu-proyekt-byudzhetu-na-2020-rik>
9. Мінфін в 2020 році розраховує позичати валюту під 8%. 07.11.2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/11/7/653424/>
10. Нечипоренко М. Український фондовий ринок встановив рекорд: як і завдяки чому. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2615657-ukrainskij-fondovij-rinok-vstanoviv-rekord-ak-i-zavdaki-comu.html>
11. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018. URL: <http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrainy-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>
12. Посилення значимості монетарної політики в країнах Центральної і Східної Європи у посткризовий період і рекомендації для України / наук. ред. В. Юрчишин. Київ : Заповіт, 2019. 147 с. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Monetary-Stimuls_in_CEE_For_Ukraine.pdf
13. Право власності – 2017 / Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/pravo-vlasnosti-2017/>
14. Прус М. Україна – на 75 місці в світі за рівнем демократичних свобод : звіт Freedom House. URL: <http://voanews.com/a/zvit-freedom-house/4774088.html>
15. Сучасний стан судової реформи: передумови, ключові події і виклики / Центр політико-правових реформ. 24.07.2015. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/5889->
16. УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку / Жилінська О., Мельничук О., Антонюк Л. та ін. Вид. 2-ге. Львів : Кальварія, 2017. 164 с. URL: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/E-Book-Doctrine-2030.pdf>
17. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / под. общ. ред. А. Г. Грязновой. М. : Финансы и статистика, 2002. 1169 с.
18. Шавалюк Л. Державне регулювання: збитий приціл. 15.02.2019. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/226621>
19. Щур М. Індекс демократії у світі припинив падіння: Україна – на 84 місці у світі. 09.01.2019. URL: www.radiosvoboda.org/a/29700023.html
20. Юрчишин В. Сценарій-прогноз розвитку економіки України: обмежений песимізм. Київ : Заповіт, 2018. 58 с. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_mid_Forecast.pdf
21. Doing Business 2019. Annual Report. URL: <http://www.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/ukraine>
22. Doing Business 2020. Annual Report. URL: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/ukraine/UKR.pdf>
23. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://reports.weforum.org/pdf/gci4-2019/WEF_GCI4_2019_Profile_UKR.pdf

REFERENCES

- “Doing Business 2020. Annual Report”. <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/ukraine/UKR.pdf>
- Doing Business 2019. Annual Report. <http://www.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/ukraine>
- Finansovo-kreditnyy entsiklopedicheskiy slovar [Finance and Credit Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Finansy i statistika, 2002.
- “Kompaniya British American Tobacco perenosit tsentralnyyi ofis v Vostochnoy Yevrope iz Ukrainy v Rumyniyu” [British American Tobacco Relocates its Head Office in Eastern Europe from Ukraine to Romania]. 24.09.2019. https://censor.net.ua/news/3150008/kompaniya_british_american_tobacco_perenosit_tsentralnyyi_ofis_v_vostochnoyi-evrope_iz_ukrainy_v_rumyniyu
- “Kрупнейshaya tabachnaya fabrika Ukrainy British American Tobacco ustanovilas iz-za novogo zakona VR” [The Largest Tobacco Factory in Ukraine British American Tobacco has stopped due to the New Law of VR]. 18.10.2019. https://censor.net.ua/news/3154622/kрупнейshaya_tabachnaya_fabrika_ukrainy_british_american_tobacco_ostanovilas_izza_novogo_zakona_vr
- Kalashnyk, P. “Minimalka 4723 hrn i ponad 1 trln dokhodiv: Uriad vnis u Radu proiekt biudzhetu na 2020 rik” [Minimal 4723 UAH and Over 1 Trillion in Revenues: The Government submitted to the Council a Draft Budget for 2020]. 15.09.2019. <https://hromadske.ua/posts/minimalka-4723-grn-i-ponad-1-trln-dohodiv-uryad-vnis-u-radu-proyekt-byudzhetu-na-2020-rik>
- Kasianova, N. V., and Kurbanov, O. O. “Fondoviy rynek: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku” [Stock Market: Current Situation and Prospects]. *Ekonomika i sus-*

- pilstvo. 2017. http://www.economyandsociety.in.ua/journal/10_ukr/46.pdf
- "Minfin v 2020 rotsi rozrakhovuie pozychaty valiutu pid 8%" [The Ministry of Finance in 2020 Expects to Borrow the Currency at 8%]. 07.11.2019. <https://www.epravda.com.ua/news/2019/11/7/653424/>
- Nechyporenko, M. "Ukrainskyi fondoviy rynek vstanoviv rekord: yak i zavdiaky chomu" [The Ukrainian Stock Market has set a Record: How and Why]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2615657-ukrainskij-fondovij-rinok-vstanoviv-rekord-ak-i-zavdaki-comu.html>
- "Posylennia znachymosti monetarnoi polityky v krainakh Tsentralnoi i Skhidnoi Yevropy u postkryzoviy period i rekomendatsii dlia Ukrainy" [Increasing the Importance of Monetary Policy in the Countries of Central and Eastern Europe in the Post-crisis Period and Recommendations for Ukraine]. http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Monetary_Stimuls_in_CEE_For_Ukraine.pdf
- "Pozytsiia Ukrainy v reitynhu krain svitu za indeksom hlobalnoi konkurentospromozhnosti 2017-2018" [Ukraine's Position in the Global Competitiveness Index 2017-2018]. <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>
- "Pravo vlasnosti – 2017" [Ownership – 2017]. Ukrainaska Helsinska spilka z prav liudyny. <https://helsinki.org.ua/pravo-vlasnosti-2017/>
- Prus, M. "Ukraina – na 75misti v sviti za rivnem demokratsychnykh svobod : zvit Freedom House" [Ukraine Ranks 75th in the World in Terms of the Level of Democratic Freedoms: the Freedom House Report]. ukrainian.voanews.com/a/zvit-freedom-house/4774088.html
- "Suchasnyi stan sudovoi reformy: peredumovy, kluchovi podii i vyklyky" [The Current State of Judicial Reform: Prerequisites, key Events and Challenges]. Tsentr polityko-pravovykh reform. 24.07.2015. <http://pravo.org.ua/ua/news/5889->
- Shavaliuk, L. "Derzhavne rehuliuвання: zbytyi prytsil" [State Regulation: Shot Down]. 15.02.2019. <https://tyzhden.ua/Economics/226621>
- Shchur, M. "Indeks demokratii u sviti pryppynyv padinnia: Ukraina – na 84 misti u sviti" [The Index of Democracy in the World Stopped Falling: Ukraine – on 84 Cities in the World]. 09.01.2019. www.radiosvoboda.org/a/29700023.html
- "The Global Competitiveness Report 2019". http://reports.weforum.org/pdf/gci4-2019/WEF_GCI4_2019_Profile_UKR.pdf
- Vakulych, M. M. "Skладovi formuvannya investytsiinoho klimatu v transformatsiinii ekonomitsi Ukrainy" [Components of the Formation of Investment Climate in the Transformation Economy of Ukraine]. Yevropeyskyi vektor ekonomichnoho rozvytku. 2013. <http://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2013/1/6.pdf>
- Vinokurov, Ya. "Derzhavnyi borh Ukrainy za misiats zris na ponad \$1 mlrd – Minfin" [The National Debt of Ukraine for the Month Increased by More than \$ 1 Billion – the Ministry of Finance]. 30.10.2019. <https://hromadske.ua/posts/derzhavnij-borg-ukrayini-za-misyac-zris-na-ponad-dollar1-mlrd-minfin>
- Vyshynskiy, H. "Neimovirne zrostannia ukrainskoi ekonomiky na 4,6%. «Prosto perestaly krasty», anomalii chy norma" [Incredible 4.6% Growth in the Ukrainian Economy. "Just Stopped Stealing" an Anomaly or Norm]. 21.08.2019. <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/08/21/650817/>
- Yurchyshyn, V. "Stsenarii-prohnoz rozvytku ekonomiky Ukrainy: obmezhenyi pesymizm" [Scenario-forecast of Economic Development of Ukraine: Limited Pessimism]. http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_mid_Forecast.pdf
- Zelenko, O. O., and Prokopiuk, O. M. "Antykryzova polityka derzhavy ta investytsiina pryvabyvist Ukrainy" [State Anti-crisis Policy and Investment Attractiveness of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H.S.Skovorody. Seriiia «Ekonomika»*, no. 10 (2010): 55-59.
- Zhylynska, O. et al. "UKRAINA 2030: Doktryna zbalansovanoho rozvytku" [UKRAINE 2030: The Doctrine of Balanced Development]. <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/E-Book-Doctrine-2030.pdf>